

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ФОРМ ОСВІТИ

Козубовська І.В.

*доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки
та педагогіки вищої школи*

ДВНЗ «Ужгородський національний університет

м. Ужгород, Закарпатська область, Україна,

Постолюк М.І.

кандидат педагогічних наук, завідувач аспірантурою

Тернопільський національний педагогічний університет

м. Тернопіль, Тернопільська область, Україна

В Україні впродовж останніх років інтенсивно відбувається реформування системи освіти з метою її вдосконалення і наближення до світових стандартів. Це актуалізує необхідність вивчення зарубіжного досвіду. Цікавим, на нашу думку, є досвід США, де постійно відбуваються трансформаційні процеси в освіті, зокрема, впровадження альтернативних форм освіти

Окремі аспекти системи освіти США вивчалися вітчизняними дослідниками: Н.Бідюк, Н.Горішна, О.Корнієнко, О.Магдюк, О.Мартинюк, Т.Олендр, О.Садовець, О.Стойка, Р.Шаран та інші. Проте проблема впровадження нетрадиційних форм освіти поки що не досліджувалася науковцями. Водночас, в США широко впроваджуються різні форми отримання освіти, які враховують вік, стать, національність громадян та інші показники.

Працюючи над питанням розширення доступності освіти, сьогодні вища школа США не обмежується задоволенням потреб в освіті осіб традиційної вікової групи –18-24 роки. В середині 1990-х рр. близько 45% всього студентського контингенту становили студенти віком понад 25 років. У деяких штатах (Нью-Йорк, Каліфорнія, Флорида та ін..) навчання 75-річних студентів не є чимось незвичним. Багато університетів розробляють спеціальні програми для студентів нетрадиційного віку. Сьогодні кількість студентів нетрадиційного віку для навчання в порівнянні з 1980 р. збільшилася в 1,9 р. [1].

З 1979 р. почав діяти Закон про громадянські права американців похилого віку, що забороняє дискримінацію за ознакою віку в будь-яких урядових програмах. У зв'язку з цим у США виникають нетрадиційні вищі навчальні заклади формальної освіти, що дозволяють навчатися без відриву або з частковим відривом від виробництва. Більшість «нетрадиційних» студентів зараховуються до коледжів з правом самостійного складання розкладу, включаючи не тільки навчання за системою «неповного навчального дня», але й заняття у вихідні дні та під час канікул. Студенти «неповного навчального дня» (станом на кінець 2011 р. їх кількість становила 5363 тис. осіб [1]), в основному, не планують одержати по закінченні навчання академічний ступінь, вони мають на меті розширити для себе певну галузь знань, оволодіти низкою професійних умінь та навичок. Найбільш поширеними структурами нетрадиційного типу є «університет без стін», «коопероване навчання», «дистанційне навчання» та ін. Частина з них дає рівень вузівської, а інша – післядипломної освіти чи підвищення кваліфікації. Особливостями нетрадиційних форм вищої освіти є тісний зв'язок з професійною діяльністю, активна участь студентів в управлінні навчальним закладом і вирішенні місцевих проблем, підвищення значення самоосвіти і самоконтролю в процесі навчання, що багато в чому обумовлено віковими та соціальними особливостями студентського контингенту.

У США за аналогією з «відкритим університетом» Англії отримали широке поширення «університети без стін», навчання в яких будується на принципі участі студента в розробці власних навчальних програм і використанні різноманітних і, навіть, ексклюзивних засобів, форм і методів навчання як у навчальному закладі, так і за його межами. З цією метою для кожного студента розробляється індивідуальна програма навчання, тривалість якої може складати від одного до двадцяти років. Така програма передбачає використання методів програмованого навчання, курсові роботи, самостійну роботу та інші форми навчання. Студенти мають можливість вивчати те, що їм необхідно, там, коли і де їм це зручно. Для проведення консультацій у різних містах створюються навчальні центри, на допомогу студентам висилаються відеоматеріали із записами навчальних розробок, які можна переглядати в домашніх умовах. Основними перевагами

«університету без стін» є його висока мобільність, здатність швидко перебудовуватися, оновлювати навчальні програми по мірі їх старіння, індивідуалізація освітніх процесів, підвищення ролі та активності студентів.

Іншим різновидом нетрадиційних форм безперервної освіти є «навчання на базі досвіду», для якого характерні тісні зв'язки з професійною сферою. Тут домінують навчальні програми «за межами кампусу» та «робота-навчання», які координуються Радою з навчання на базі досвіду та фірмою. Студенти здобувають вищу освіту за цими програмами «на робочих місцях» – це, в основному, дорослі люди. Більше 30 традиційних університетів також надають вузівський ступінь «за межами кампусу» (найбільша кількість таких ступенів присуджує Вашингтонський університет) [2; 3; 4].

«Кооперована освіта» передбачає чергування навчання і роботи. Тут здобувають освіту, в основному, випускники шкіл. Студенти, які навчаються за цією програмою, закінчують навчання на 1 рік пізніше, ніж за академічною програмою, але натомість отримують можливість поєднувати навчання з професійною діяльністю. Майже 1 тис. вищих навчальних закладів США пропонують програми кооперованого навчання, а всього за ними здобувають освіту близько 10% студентів [3; 4].

До нетрадиційної системи безперервної освіти належить екстернатне навчання та присудження так званих «зовнішніх» ступенів (у США – «Регентських зовнішніх ступенів»). Це – вид навчання на відстані, при якому надається можливість присвоєння ступеня без систематичного відвідування навчального закладу. При цьому ВНЗ виступає в ролі екзаменуючого, а не навчального органу. Таким чином, означені форми навчання забезпечують розширення вікового діапазону студентів – до кінця 2011 р. кількість студентів «нетрадиційного» віку становила 42,3% від загальної чисельності студентів вищих навчальних закладів США [5, с.73].

Цікавим освітнім феноменом в зарубіжних країнах, в тому числі й США, є Університети третього віку, які сприяють «розумному старінню», самостійності, самоствердженню, особистісному розвитку людей літнього віку.

Університет третього віку – це вид соціального навчання, який відноситься до так званої неформальної освіти, він не ставить за головну мету отримання основної професії та подальшого працевлаштування, а дає персональний розвиток, соціальну адаптацію та збереження активної життєвої позиції людей похилого віку. Накопичення нових знань дозволяє слухачам реалізувати свої здібності, залишатися самостійними і бути менш схильними до стресових ситуацій у кризовий період. В Університетах третього віку оптимально поєднується навчально-пізнавальна і дозвіллева діяльність людей.

Зауважимо, що більшість розвинених держав звернулося до проблеми освіти літніх значно раніше, ніж Україна. Ще у 70-ті рр. ХХ століття почалось теоретичного осмислення проблеми і її практичне вирішення в країнах Західної Європи і США.

В Україні перший Університет третього віку було відкрито в 2008 році в м. Ковелі на Волині – на базі територіального центру соціально-побутової реабілітації. В останні роки розвиток мережі Університетів третього віку отримав подальший поштовх завдяки підтримці цього напряму проектами Фонду народонаселення ООН.

Відповідно з Наказом Міністерства соціальної політики України (№326 від 25.08.2011 р.) «Про впровадження соціально-педагогічної послуги «Університет третього віку» метою надання цієї послуги є реалізація принципу активності завдяки навчанню та організації культурно-дозвіллевої діяльності людей літнього віку та підтримка їх фізичних, психологічних і соціальних здібностей.

Проте сьогодні у вітчизняній літературі ще не здійснено послідовного та повного аналізу проблеми самореалізації людей літнього віку в в таких закладах, як Університети третього віку. Загалом проблема впровадження альтернативних форм освіти для різних категорій громадян в Україні вимагає подальшого вивчення.

Література

1. Digest of Education Statistics: [Electronic resource]: Mode of access: http://nces.ed.gov/programs/digest/2011menu_tables.asp.

2. Educating Americans for the 21st century. – Washington D. C.: Nat. Science Found, 1985. – 251 p.
3. Trow M. Federalism in American Higher Education / M. Trow // Higher Learning in America, 1980-2000 / Ed. by Levine A. – Baltimore: John Hopkins Univ. Press, 1994. – P. 39 – 40.
4. Education for Democracy: Contexts, Curricula, Assessments / Ed. by W. C. Parker. – The Ohio State Univ.: Inf. Age Publ. Inc., 2002. – 242 p.
5. Козубовська І.В., Стойка О.Я. Трансформаційні процеси в системі вищої освіти США: монографія / І.В.Козубовська, О.Я.Стойка: ПП «АУТДОР-ШАРК», Ужгород, 2014. – 228 с.